

ՆՒԱԶԱԾ ԿԵԱՆՔԸ

Ա. ՆԱՄԱԼԵԱՆԻ

Բագուան էր, եթանասուն թականների սկիզբներում: Աշունը արդէն կիսել էր և երեկոները ցուրտ էր անում: Մարդիկ սկսում էին սովորել դռները փակել և աշխատում էին սենեակների մէջ տաքութիւն պահպանել:

Աշունք և կիսախարիտուլ քարանսարալի սենեակներից մէկում զետեղւած էր մշակների մի խումբ: Սենեակը դատարկ էր ամբողջ ցերեկը, որովհետեւ մշակները զրսում զանազան զործերի վերայ էին լինում: Նա կենդանանում էր երեկոները, երբ մշակները ժողովում էին միմեանց տեսնելու և գիշերելու:

Նորեկ պանդուխտ Օվանէսը, այսօր աւելանում էր այդ խմբին: Նա մշակներից մէկի հետ էր ծանօթ միայն և սորա միջոցով նա ընդունւեց խմբի մէջ: Նորա մասնակցութիւնը մինչև անգամ ցանկալի էր խմբի համար, որովհետեւ նա բան հասկացող էր համարւում և գրագէտ էր:

Օվանէսը իւր ծանօթ մշակի հետ եկաւ սենեակ, երբ արդէն մութն ընկած էր: Մտնելով սենեակը, նոքա թէև մթութեան մէջ, ոչ ոքի չընկատեցին, բայց և այնպէս բարեեցին:

— Բարի իրիգուն:

— Ատուծու բարին, պառասխանեցին կամաց մի քանի ձայներ:

Օվանէսը իւր ծանօթին հետեւելով փոքր ինչ առաջ գնաց սենեակի մէջ, վայր գրաւ իւր կապոցը և նստեց վերան:

Այդ ժամանակ սենեակի մի անկիւնում վառւեց մոմ, որից աղօտ լոյս սփռւեց չորս կողմը: Օվանէսը այդ ժամանակ կարողացաւ տեսնել սենեակը և նորա մէջ նստածներին:

Սենեակի մէջ հաւաքւած էր մինչև տասն-տասներկու մշակ։ Ամեն մարդ տարածել էր իւր անկողինը և վերան ու ձօտին նստել։ Մի քանիսի անկողինը կատարեալ էր, ունէր և վերմակ ու զոշակ։ Սիւններինը — մի կարպիտ էր դռակի փոխարէն, իսկ մի քանիսը ոչինչ չունէին ամենեկին։ Սենեակի մի անկիւնում դրւած էր մի ջրի կուժ։ Մի քանի փոքրիկ արկղներ էլ ընկած էին այս ու այն մշակների կողքին։ Օվանէսի վերայ այս անշքութիւնը և աղքատութիւնը ծանր տպաւորութիւն արաւ։

Մշակները պատրաստուում էին՝ ըստ երևոյթին՝ մի կտոր հաց ուտելու և յետոյ քնելու։

Օվանէսը մանրամասն տնտղելով՝ ման էր ածում իւր աչքերը։ Յանկարծ նորա ուշքը գրաւեց ցնցոտի հագած մի մարդ, որ նստած անկիւնում թէյ էր խմում թիթեղեայ թէյամանից։ Նա ժամանակ ժամանակ ինքը իւր հետ խօսում էր կամաց փնթփնթալով։

— Փառք Քեզ, Տէր, փառք, որ ինձ այս ուրախութիւնը տւել ես. փառք քեզ, զանգաւորի տեղ չունեմ։

Օվանէսը նայեց թշւառին և չը հասկացաւ թէ՛ ի՞նչու մէն է նորա ուրախութիւնը։

Նա նման չէր միւս մշակներին։ Նա չունէր սոցա բնական, միամիտ, բարի կերպարանքը։ Նա ճնշւած, սաստիկ տանջւած, ճմլածի մի հայեացք ունէր, որից երևում էր, որ նա շատ ծանր օրեր է տեսել իւր կեանքում։ Նա բոլոր իւր կազմաւածքով, իւր շարժումներով, իւր սովորութիւններով սաստիկ տարբերւում էր շրջապատողներից։

Ո՛վ պէտք է լինի այս օտարոտին, մտածեց Օվանէսը։

Թշւառը ածեց բաժակի մէջը շատ բաց թէյ. կծեց հացի մի կտոր և սկսեց կում-կում թէյ խմել։

— Փառք Քեզ, Տէր, կրկնեց նա, լի եմ լի, փառք Քեզ, Քո շնորհքով կենդանի եմ, ո՛վ գիտէ, որքան կան դժբաղդ, անտուն մարդիկ. ես շնորհակալ եմ, տեսնում եմ, որ հանգիստ չունչ եմ քաշում, առանց ցաւի ապրում եմ, փառք Քեզ։

Որչափ տանջւած հալածւած պէտք է լինի այս մարդը, որ իւր ներկայ թշւառ դոյութեան համար այնպէս սրտառու է փառք է տալիս։ Օվանէսը սկսեց աւելի զննաբար նայել և ինչ տեսաւ. տեսաւ

որ խեղճը զուրկ է մի ականջից: Այդ բանը նորան բոլորովին զարմացրեց և ցնցեց.

— Ո՞վ է դա, հարցրեց նա իւր ծանօթից, մշակ է՞:

— Ձէ, մշակ չէ, բայց մէկ-մէկ մշակութիւն էլ է անում:

— Ի՞նչ մարդ է:

— Գերի է, ազատուած զերի է: Թիւրքմենստանից է եկել: Ռուսը երբ գնացել է այնտեղի հողը առել, զերիներին ազատել է... սա էլ այն ազատուածներին է:

Օվանէսին սկսեց աւելի ու աւելի հետաքրքրել այդ մարդը: Օվանէսը նկատեց նորա մօտ ընկած մի պատառուտուած գիրք և օգուտ քաղելով այդ հանգամանքից՝ հարցրեց:

— Այն ի՞նչ գիրք է, կարելի՞ է տեսնել, դիմեց նա աղքատին բարձր ձայնով:

— Ու ի՞նչ է: Սա սուրբ գիրք է, սա անհաւաններից ազատուած սրբութիւն է: Աւետարան է՝ հին՝ ձեռագիր:

Մշակներից մէկը յանձնեց Օվանէսին գիրքը, որ իսկապէս դուրս եկաւ մի հին ձեռագիր աւետարան. բայց քրքրուած, պակաս թէ ղլխից, թէ միջից և թէ վերջից:

Ինչպիսի դժւարութեամբ ձեռագիրն էր ազատուել, այնպէս էլ նորա խեղճ տէրը: Նրկունն էլ պատառուտուած, աղտոտուած, ձգմաւ, չարչարուած:

— Ինքդ կարդալ գիտե՞ս, հարցրեց Օվանէսը:

— Ո՛չ, սիրելիս, չեմ իմանում: Բայց իմացողի կարդացնել տուած եմ: Ողորմած հոգի ներսէսը, Աստուած նորա հոգին լուսաւորի, դուք չէք ճանաչիլ, խեղճը նահատակ եղաւ, ա՛հ թէ մի երկու տարի էլ կասրէ՛ր... հա՛, նա կարդալ իմանում էր:

— Ինչպէս երևում է, կեանքումդ ծանր օրեր շատ ես տեսել, ասաց Օվանէսը կարեկցաբար:

Խեղճը գլուխը թափ տուեց, աչքերը երկինք բարձրացրեց և տնքալով արտասանեց.

— Ես նորից ծնւել եմ. ես նորից աշխարհք եմ ընկել: Դժոխքից արքայութիւն եմ փոխել: Ե՛հ... դուք չէք կարող հասկանալ: Աստուած ոչ ոքի այն օրին չը հասցնի... խեղճ ներսէս, նահատակեց սուրբի պէս:

—Անունդ ի՞նչ է, հարցրեց Օվանէսը:

—Ստեփան:

—Ստեփան աղբէր, մի քանի բան պատմիր քո քաջած օրերիցդ:

—Ի՛նչ պատմեմ: Ինչ պատմելու բան է, որ պատմեմ: Կառտ-րեալ անասունի կեանք էինք վարում: Իմ առաջնայ տէրս լաւ մարդ էր. մի քիչ խղճում էր, իսկ երկրորդը և երրորդը այնպիսի անգութներն էին, որոնց հաւասարը հազիւ թէ մէկ էլ պատահի աշխարհումս: Հազիւ մէկ սիրով սովորում էինք, մէկ էլ տեսար մի ուրիշի ձեռքն էինք ընկնում:

—Ինչպէ՞ս:

—Մախում էին էլի, ուղիղ ծախում բազարում, ինչպէս մէկ ապրանք: Սակարկութիւն էր լինում շատ մեծ: Առնողը չէր հաւանում ապրանքը, փուռ էր դնում, ծախողն էլ, զլխին դիպչի, իւր կերպ գովում էր: Մէկ անպիտան հարուստ (ամեն անգամ, որ միտքս է գալիս, կատաղում եմ) մօտեցաւ ինձ, բացեց առաջներս նայեց, ձեռքերիս փերը բաց արաւ, մատներս անդղեց, մէջքս մի բռնեց-քով փորձեց և կարծես հաւանեց. բայց էլի չ'առաւ, ինչ որ մի դատարկ հաշի պատճառով:

—Ի՛նչ էիք անում այդ տէրերի մօտ:

—Ամեն բան, ինչ հրամայում էին. տան ծառայութիւն էինք անում, բռն էինք կրում, պահապան էինք դառնում: Խեղճ ներսէսին բռնակիր էլի պէս շարժարում էին: Բռնը դնում էին՝ մէջքին և քշում: Եթէ յօգնում էր, կանգ էր առնում, մտրակով նորան զգաստացնում էին: Աստուած հոգին լուսաւորի:

—Ո՛ւրտեղից, ի՞նչպէս ընկաք այդ անգութների ձեռքը:

—Դա անվերջ պատմութիւն է: Դա մի քանի օրւայ ասելիք է: Հէնց այն բաւական համարիր, որ երբ գերի ընկայ, ինձ աւանդը ինքը ձիաւոր էր, իսկ ես ուրբով: Նա թոկը գձել էր վիզս ու ձիու վերայ նստած՝ քաշում էր ինձ իւր ետևից անապատների միջով:

Ստեփանը խոր հոգոց հանեց և կանգ առաւ: Բաժակում թէյը հովացել էր: Նա սկսեց՝ զլուխը թափ տալով՝ թէյ խմել: Օվանէսը նայեց նորա անճոռնիացած, կիսաապուշ երեսին, խոր ընկած աչքերին, կնճռաւոր երեսվերքին, կախ ընկած շրթունքին և զգացւեց:

—Խեղճ մարդ, խեղճ աղամարդի, մտածեց նա, այս ինչ

Թշուառ վիճակի մէջ է մարդս ապրում։ ղեռ սորկութիւնը վերացած չէ եղել աշխարհքիցս...

II

Ստեփանը Թէյի բաժակը շուտով դատարկեց, Թեքով սրբեց բերանը, շուռ եկաւ Օվանէսի կողմը և շտապով ու անհանգիստ կերպով պատմեց հետեւեալը։

«Շատ բան հարկաւոր չէ պատմել. ես ձեզ մէկը կ'ասեմ. նորա համեմատ էլ ուրիշ բաները հասկացէք։

Մի անգամ իմ տէրը մի խնջոյք էր կազմել. հրաւիրել էր պատւաւոր մարդիկ. պատրաստել էր տւել կերակուրներ... Մի խօսքով ամեն բան կարգին էր, ինչպէս հարկաւոր էր։

Խնջոյքի գլխաւոր զարդը մի նորեկ հուշակաւոր Թառածող էր, որ Պարսկաստանից անցել էր մեր կողմերը։ Գոված էր Թէ նորա երգը, Թէ նորա Թառը, Ժողովուրդի մէջ խօսում էին՝ Թէ այդ Թառին շատ ոսկի են տւել. բայց երգիչը չի ծախել նորան, ասելով որ նա ինչպէս չի կարող իւր ձայնը ծախել, այնպէս էլ իւր Թառը։

Տեղացի երգիչները նախանձից կատաղել էին, բայց ինչ կարող էին անել։ Նոցա բամբասանքը տեղ չէր հասնում, նոցա խօսքերի վերայ ուշք դարձնող չէր լինում։

Խնջոյքը երկայն տւեց։ Ամենքս ոտքի էինք. տանում էինք բերում, այս կողմ այն կողմ վազվզում։ Հիւրերը հիացած էին երգչի ձայնից և երգերից։

Բայց ամեն բանին վերջ կայ. հիւրերը յօգնեցին, կամաց-կամաց տուն ցրւեցին։

Երգիչը մնաց տիրոջ տանը։ Նորան իւր ընկերների հետ ցոյց տւին մի առանձին սենեակ, որ հանգստանան գիշերը։

Զը նայելով, որ ամբողջ օրը և գիշերը ոտքի վերայ էի ես. բայց էլի պէտք է արթուն մնայի և պահպանութիւն անէի։— Դէ ես էլ մարդ եմ, երկաթ չեմ, քար չեմ, յօգնել էի, ինչպէս եղաւ քունս տարաւ և մի քանի ժամ հանգիստ քնեցի։ Բայց էլի ժամանակին զարթնեցի, այնպէս որ քնած լինելս ոչ ով չէր նկատել։

Առաւօտը յանկարծ մէկ էլ տեսնեմ՝ մի ինչ որ աղմուկ է ընկել տունը։ Երգիչը որոնել է իւր Թառը, որ դրած է եղել իւր կողքին

և չի գտել: Ի՛հ, գէն, սորան նորան հարց ու փորձ անել, ոչինչ չեն գտնում: Եկան իմ գլխին կանգնեցին, ինձնից հաշիւ պահանջեցին: Ես ի՞նչ իմանամ, ես ո՞րտեղից թաւ գտնեմ: Տէրս բարկացաւ, փոքրաւորները բարկացան, ինձ հարւածներ տւին, ապտակներ հասցրին: Եւ սկսեցին շարունակել խուզարկութիւնը:

Մի քանի ժամանակից յետոյ լուր եկաւ բազարից, որ իբր թէ ինձ տեսնող է եղել թաւը փախցնելիս: Թէ ի՞նչպէս և ո՞րտեղից էր ծագել այդ բամբասանքը— ո՞վ կարող էր հասկանալ: Բայց եկէ՛ք, իմ դրութիւնը տեսէք:

Տիրոջս կատաղութիւնը անասելի էր. նա առաւ ձեռքը մորակը ու ընկաւ ջանիս. էլ չէր նայում թէ որտեղին է խփում: Նա յոգնեց ու յանձնեց մորակը իւր գլխաւոր սպասաւորին, որ նա շարունակի ծեծելը: Ինչքան հաւատացնում էի, որ ես ամենեւին տեղեակ չեմ այդ բանից, ոչինչ չէր օգնում: Երկայն ծեծւելուց ու ջարդւելուց՝ գետին գլորւեցի: Քացիները լրացրին, ինչ որ պակաս էր մնացել մորակահարելուց:

Որտեղ գնացին, ում հետ ինչ խօսեցին, ես չը գիտեմ. միւս օրը յայտնեցին ինձ, որ եթէ թաւի տեղը ես ցոյց չը տամ, պէտք է զրկւեմ մի ականջիցս և մի աչքիցս: Տէր Աստուած, այս ի՞նչ ցաւ է, այս ի՞նչ դժոխք է, որ ընկել եմ մէջը, ի՞նչ անեմ, ինչպէ՞ս ինձ արդարացնեմ, ինչպէ՞ս թաւի հետքը գտնեմ:

Անցաւ երկու օր էլ. ոչինչ չը գտնեց: Ինձ չարչարում էին անողորմաբար, թողնում էին ծարաւ, քաղցած, ծեծում էին փայտով և ձեռքով, քացահարում էին: Եւ իրաւունք չունէի ոչ ոքի ոչինչ ասել:

Վերջապէս ինձ հրապարակ հանեցին, որ տւած սպառնալիքները կատարեն՝ մի ականջս կտրեն, մի աչքս հանեն:

Այնպէս մի շող բռնեց, որ կարծես թէ սաստիկ տենդի մէջ լինէի. սառն քրտինք պատել էր մարմինս: Եւ գիտէի, որ անգութները իրանց ասածը անելու են, որ առանց խղճալու ինձ կտրատելու են:

Ո՞ւմ դիմէի, ի՞նչ ասէի:

Նայեցի երկինք, Աստուծուն աղօթելու, բայց մի հարւած ինձ սթափեցրեց ու վայրենի մի ձայն խօսեց.

— Կատակները ու խորամանկութիւնները թող, թաւի տեղը ասա. ո՞ւմ ես ծախել՝ յայտնիր:

—Ո՛հ մի տեղեկութիւն չունեմ, պատասխանեցի ես, հաւատացնում եմ, որ մեղաւոր չեմ։ Աստուած, երկինք, գետին, սուրբերը վկայ, արեւս վկայ, ես զժողովի, սատանայի բաժին լինեմ—ոչինչից տեղեկ չեմ։

—Քո ձեռքին տեսնող է եղել, գուցային վերաս։

—Ո՞վ է, ո՞վ է տեսել, թող գայ՝ իմ երեսին ասի էլի։

—Ձայնդ կորիր, քեզ հետ պէտք է երկայն զրոյցներ սկսենք. քո բանը վերջացած է։ Է՛յ, Ահմադ։

Ես ինքս ինձ կորցրել էի. հրապարակը մարդկանցով լիքն էր, մեծաւորներ կային, ես ոչինչ չէի տեսնում, կարծես թէ դոքա բոլորը երազի մէջ էին. ես միայն զգում էի, որ դահիճներս անողորմ կերպով իրանց սպառնալիքները գլուխ են բերելու։

—Ահմադ, որոտաց մի դեռ ձայն, սորա ականջը թռցրո՛ւ։

Ուրեմն սկսեց, ուրեմն իմն ինձ հասաւ։ Յուսահատութիւնս կատարեալ էր. էլ ամեն բան վերջացաւ։ Թէ ինչպէս Ահմադը մօտեցաւ ինձ և ինչպէս ականջս կտրեց—եւ համարեա չը նկատեցի։ Եւ ցաւը թէև մեծ էր. բայց ես սարսափից քարացել էի։

Դողս վերջացաւ, ես անզգայի նման դարձայ։ Միայն մի միտք աչքիս առաջին էր, որ շուտով տեսողութիւնս էլ պէ՞տք է խաւարւի։ Ինձ սթափեցրեց ժողովուրդի մէջից լսող մի ընդհանուր խուլ տնքոց։

—Ուհ, օհ, ըըհըը, հառաջեց ամբոխը։

Իմ մտքերը կարծես բիզ-բիզ կանգնեցին։ Աչքերումս երևաց արտասունք, որ յորդ կերպով սկսեց հոսել երեսովս։ Եւ երեխայի պէս լաց էի լինում։

—Կանգնեցէ՛ք, կանգնեցէ՛ք, կանգնեցէ՛ք, լսեց յանկարծ մի յուսահատ թղաւոց հեռուից։

—Ո՞վ է, ո՞վ է, հարցրին շատերը։

—Ո՞վ է, հարցրի ինքս ինձ, որովհետև ձայնը ծանօթ էր երևում։ Զը լինի՞ թէ՛ ես սխալւում եմ. չը լինի՞ իմ ականջիս սուտ ձայներ են գալիս, եւ արդէն ցնորւել եմ։

—Կանգնեցէ՛ք, կանգնեցէ՛ք, լսեց կրկին։

Արտասունքներս ցամաքեցին. ես սիրտ արի, սկսեցի նայել չորս կողմս։ Տեսայ, որ բոլորը դարձրել են երեսները դէպի փողոցից։

վազող մի մարդ: Ես էլ այն կողմը նայեցի. և ի՞նչ եմ տեսնում: Մէկը վազում է թառը ձեռքին բռնած: Տէ՛ր Աստուծո՛ւմ: Դա ներսէսն է: Ահա մօտեցաւ: Եւ իսկ ներսէսն է:

— Թառը բերին, թառը բերում են, լսեց չորս կողմից:

Ամենքը իրարով եղան: Ներսէսը արագ անցնում էր՝ շատ կոպիտ կերպով հրելով ժողովրդին և վերջապէս գալով դատաւորների մօտ՝ հեալով, խօսքերը կիսատ և շտապ-շտապ արտասանելով՝ ասաց.

— Գողին գտայ. անգուլթ գողին: Այս խեղճի արեւը պէտք է խաւարւէր... առէք և մի ջան ազատեցէ՛ք:

— Ո՞վ է գողը, հարցրին մի քանի ձայներ:

— Մէկը... այդ յետոյ:

— Ո՞վ է, ասում եմ քեզ, ո՞վ է գողը, մռնչաց իմ տէրը:

— Գողը—երգի: Սաղըն է. նա է նախանձից գողացել թառը և նա էլ տարածել է՝ թէ գողը—Ստեփանն է: Ես Սաղըղի տնից եմ դուրս քաշել թառը:

— Դու ո՞րտեղից իմացար, որ նորա մօտ պէտք է լինէր թառը, հարցրեց մի ձայն:

— Մէկը խղճաց Ստեփանին և ինձ յայտնեց:

— Ո՞վ, ասա շուտ, թէ չէ...

— Սաղըղի ծառան, ասաց կամացուկ ներսէսը և լռեց:

— Մեղապարտը ազատ է: Ահմադ հեռացի՛ր.

Հենց որ լսեցի իմ մասին ազատ խօսքը. ես ցնցւեցի և ուշա-թափւեցի ընկալ: Ի՞նչ կատարւեց հրապարկում, էլ չը տեսայ:

Եհ, էլ ի՞նչ պատմեմ: Սիրտ չունեմ: Հիմի էլ տանջւում եմ, երբ յիշում եմ: Մեռած տեղից կենդանացել եմ, նորից ապրում եմ: Բայց խեղճ իմ ներսէս: Խեղճը ինձ ազատեց ու ինքը նահատակւեց: Երկու օրից յետոյ գտան ներսէսին մորթւած և կորատւած: Ի՞նչ կեանք էր ի՞նչ.— զոհեց էր:

Ես որ փառք եմ տալիս հիմիկայ իմ կեանքին, ամենքը զարմանում են. բայց փառք, հաղար փառք հիմիկայ օրերիս:— Ամեն բան կը մոռանայի, բայց ներսէսին չեմ մոռանում: Վերջին անգամ գնացի ու նորա գերեզմանի վերայ խաչափնքեցի այս աւետարանով և հողը համբուրելով՝ հեռացայ: Աստուծո՛ւմ ձեզ ազատ պահի իմ տեսածներից ու կրածներից:

Ստեփանը պատմելու շատ բան ունէր, բայց անցեալի տխուր յիշողութիւնը նորան կաշկանդեց: Նա յանկարծ կրճատեց իւր պատմութիւնը անսպասելի կերպով:

Նորա երեսը այնպէս ցաւոտ կերպարանք ընդունեց, աչքերը այնպէս մարեցին, ինքը այնպէս կուչ եկաւ, որ նորան այդ դրութեան մէջ տեսնելը մի տանջանք էր:

— Աստուած հոգին լուսաւորի, ասաց յանկարծ մշակներից մէկը:

— Աստուած հոգին լուսաւորի, կրկնեցին շատերը:

Ստեփանը այդ ընդհանուր ձայնից դրսուեց, բայց մնաց լուռ: Երկայն ժամանակ նա մի խոր մոտատանջութեան մէջ գլուխը շարժում էր: Յանկարծ նա մի ինչ որ բան մտաբերեց, ձեռքը տարաւ ծակաւորին, բարկացած տրորեց ունքերի վերւը և սկիզբ արաւ մի պատմութեան՝

— Մի անգամ էլ փախցրել էին մի գեղեցիկ ֆարսի աղջիկ, որ ընկաւ իմ տիրոջ ձեռքը... Ձէ չեմ կարող պատմել, չեմ կարող այսօր, ոիրոս հանդարտ չէ... մի ուրիշ անգամ:

Մշակները աչքով արին Օվանէսին:

— Մի խօսացնիլ, մեղք է. ինքը չի համբերիլ, էլի կը պատմի. թող այժմ հանգստանայ:

Մի առ ժամանակ լռութիւն տիրեց: Ստեփանը գլուխը քաշ դնեց կրծքի վերայ և երեսը փակեց ձեռքերով:

Այդ ժամանակ մտաւ մշակների խմբապետը, որ այդ երեկոյ ուշացել էր: Օվանէսին ներկայացրին: Խմբապետը, որ արդէն ընդունել էր նորան, այժմ մի երկու խօսքով բացատրեց նորա անելու հարկաւոր գործերը: Յետոյ դառնալով մշակներին՝ նա մի քանի հարց ու փորձեր արաւ և յաջոնեց հետեւեալ օրւայ համար վերցրած մի գործի մասին, ուր պէտք է աշխատէր ամբողջ դոցա խումբը:

Երբ խօսակցութիւնները գաղարեցին՝ Օվանէսը, որ չէր կարողանում մոռանալ Ստեփանին, հարցրեց իւր ծանօթից՝

— Ի՞նչով է ապրում այս խեղճը:

— Մշակներն են մի բան տալիս, ինքն էլ մի քիչ աշխատում է: Մենք օգնում ենք. ընկերովի գործ պատահելուց, նորան մի թեթեւ յանձնարարութիւն ենք տալիս, որ հսկի, նայի հակերին, հաշիւը պահի: Ի՛նչ, նա շատ բանի պէտք չունի: Շատ է սիրում թէյ խմել: Նորա

Համար գնել ենք մի թեյաման: Օրը երկու անգամ տաքացնում է ու թէյ խմում:

— Լաւ, ազգական, բարեկամ չո՞ւնի:

— Ինքն էլ չէ իմանում: Դորա կորչիլը մօտ երեսուն տարի է: Նամակ ենք գրել ուել — սպասում ենք պատասխանի: Մի քիչ փող էլ հաւաքել ենք, որ իրան տանք:

— Իեղճ մարդ:

— Իեղճ մարդ է, աւելացրաւ Օվանէսի ծանօթը, կեանքի վերան ուրախ է, ամեն բանից գոհ է. ամեն մի օրը ու ժամը օրհնում է: Ի հարկէ՝ քարի վերայ քնողը, փայտին փափուկ բարձ կ'ստի: Օվանէս, դեռ շատ կը լսես. — սարսափելի բաներ է պատմում: Շատ փորձանքների մէջ է եղել: Այժմ կարծես նորից է ծնւել ու սկսում է նորից ապրել աշխարհումս: